

Ceneviz, henüz Osmanlı Beyliği tarih sahnesine çıkmadan önce, Akdeniz, İstanbul ve Karadeniz'deki kolonileriyle ticarete önemli bir konum elde etmişti. Bu konumunu bazı kesinti dönemlerine rağmen, İstanbul'un fethinden kısa bir süre sonrasına kadar sürdürdü.

Kate Fleet'in yakın zaman önce Türkçe'ye kazandırılan kitabı "**Erken Osmanlı Döneminde Türk Ceneviz Ticareti**" Türkiye İş Bankası Yayınları arasından yayınlandı. Kitapta Ceneviz ve Osmanlı arasındaki ticaret vesikalar ışığında ele alınıyor. Ayrıca Aydın ve Saruhan gibi Anadolu Beylikleriyle vuku bulan ticari münasebetler, Ceneviz'in ticari yetenekleri açısından söz konusu ediliyor.

Osmanlı Öncesi

Kitabın kapsamına giren yüzyıllar (13. ve 14. yy) arşiv malzemeleri ve özel kayıtlar açısından oldukça fakir olduğundan ticaret gibi karmaşık ilişkiler ağını ortaya çıkarmak çok kolay bir uğraş olarak görülmemelidir. Dolayısıyla Fleet'in çalışması çoğunlukla Ceneviz noter kayıtlarına dayanmakla beraber, elde var olan kısıtlı belgelerin tamamına bakıldığı görülmektedir.

Osmanlı – Ceneviz ticareti ele alındığında, dolayısıyla Ceneviz'in İslam dünyasıyla ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devleti, özellikle 14. yüzyılın ikinci yarısından sonra, bulunduğu konum itibarıyla Ceneviz, Venedik gibi deniz tüccarlarının Anadolu Beyliklerine giriş kapısı durumundaydı.

12. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun hâkimi Selçuklular idi. 13. yüzyıl ortalarından (1243) itibaren Anadolu'nun çoklu siyasi yapısı içinde Cenevizlerin kolonileri, daha çok beylikle anlaşma imzalaması ve ticaretini tehlikeye düşürmemesi gerekiyordu. Ayrıca Ceneviz – Venedik ticarî çekişmesinin İtalya'dan Akdeniz'e taşındığını, neredeyse adım adım birbirlerini takip ettiklerini düşünürsek, Ceneviz'in ticaretini koruması için siyasî anlamda oldukça esnek olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Ceneviz'in Pera'da önemli bir koloni varlığı bulunmaktaydı. Ayrıca Sakız ve diğer birkaç Akdeniz adasındaki kolonileriyle Karadeniz kıyılarında kolonileri bulunmaktaydı. Siyasî ve dinî çarpışmanın, çekişmenin en yoğun yaşandığı bir coğrafyada Ceneviz'in bu şekilde yayılmış kolonilerini ayakta tutmak, ticaretlerini hiçbir surette tehlikeye atmamak için çoğu zaman çift taraflı çalışarak, her iki tarafın da düşmanlığını kendinden uzak tutmuştur.

Ticaretin en önemli değişim araçlarından olan para, batıda ve Osmanlı'da türleri ve oranları açısından farklılık arz etmekteydi. Paraların birbirine çevrilmesi çoğu zaman çeşitli sorunlara yol açıyordu. Sadece bir türden diğer türe parayı çevirmek değil, aynı zamanda paranın gramajının darb edildiği yere göre değişiklik göstermesi paranın değiştirilmesindeki en büyük sıkıntılardanandı. Öte yandan takas, kredi mektubu, havale, çek, kambiyo senedi gibi ödeme araçları 14. ve 15. yüzyıllarda özellikle Avrupa'da, sınırlı olarak Akdeniz ticaretinde kullanılıyordu.

Osmanlılar Zamanında

1453'e kadar, aralarında Ceneviz ve Venedik tüccarlarının olduğu batılı tüccarlar Osmanlı'ya lüks mal ithal ediyor; ham madde ve işlenmiş kumaş ihraç ediyorlardı. 15. yüzyılda kumaş, köle, balmumu, şap, baharat, mısır, tahıl, bakliyat, üzüm, zücaciye, sabun, sakız, değerli taşlar, cam, kına, safran, susam, çivit, karabiber, yün, kanaviçe, çiftlik hayvanları, deri, post, kösele, kürk, kıl, kereste ticareti yapılan mallardandı. Bunlar arasında en önemli ihraç malları tahıl, köle ve şap; önemli ithal malı ise kumaş idi.

14. ve 15. yüzyılda Pera, Girit, Sakız, Kıbrıs ve Rodos'taki köle pazarları önemliydi. Türkler bu pazarlarda köle ticaretinde etkindiler ancak Ceneviz ve Venedik tüccarları daha öndeydiler. Osmanlıların etkinliği daha çok pazarlara köle sağlayan coğrafi konumlarını kullanmaktan kaynaklanıyordu. Öte yandan Cenevizler Karadeniz kıyısında Sinop ve Samsun'da; Rodos ve Sakız gibi adalarda köle ticaretini devam ettiriyorlardı. Ancak bu pazarlarda Türkler de köle olarak satılıyordu. Yazarın verdiği bilgilere göre, 1300-1408 yılları arasında Ceneviz pazarlarındaki kölelerin %2,4'ü Türk idi. Bütün bu pazarlardaki köle fiyatları bolluğa, salgın hastalıklara göre değişiklikler gösteriyordu. Osmanlıların gücünü artırdığı zamanlarda köle fiyatlarını yüksek tutmayı dayattığı görülüyor.

Tahıl ve şarap gibi tarım ürünleri de önemli ticari mallar arasındaydı. Tahıl hayati bir öneme sahipti ve Cenevizler Karadeniz, Bulgaristan gibi önemli tahıl alanları ve limanlarında etkindiler. Ayrıca önemli bir tahıl üretim merkezi olan Batı Anadolu'ya Osmanlı Devleti hâkim olduktan sonra Ceneviz'le arasında barışı zorlayacak bir neden oluşmuştu.

Şarap ticareti de Anadolu'da oldukça önemliydi. Güney İtalya, Kıbrıs, Gelibolu, İzmit önemli şarap üretim merkezleriydi. Rumlar ve Latinler şarap ticaretinde etkindiler ancak Cenevizler filoları aracılığı ile şarap ticaretini geniş bölgelere yaymışlardı. Öte yandan Osmanlıların hâkimiyet kurmasından önce, Aydın ve Menteşe beyleri de şarap ticaretinde önemli bir konumda bulunmaktaydı.

Tıpta, endüstride, kumaş boyamada ve gemilerde kullanılan şap, ticareti yapılan önemli bir madendi. Çoğunlukla şap madenleri Ceneviz kontrolündeydi ve Sakız, Foça ve Kuzey Ege'nin diğer ada ve bölgelerinden çıkarılıyordu. Ayrıca Karadeniz'de Şebinkarahisar'da Anadolu'nun en iyi şap madeni bulunmakta idi. Kütahya'da da şap madeni bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti

1415'te şap iltizamını Ceneviz'e verdi. Ancak Anadolu'ya tam anlamıyla hâkim olduktan sonra şap fiyatları üzerinde Osmanlı baskısı Ceneviz mültezimlerini zor durumda bırakıyordu.

Osmanlı Devleti, 1326'da Bursa'yı fethettiğinde ipek kozasından üretilen ipek Bursa'nın önemli gelir kaynaklarından biriydi. Ayrıca Bursa, doğudan gelen kumaş ve ipeğin önemli bir geçiş noktası ve pazarıydı. Osmanlı öncesi bu pazarlarda etkin olan Ceneviz tüccarları, Osmanlı hâkimiyeti sırasında da varlıklarına devam etmeyi başardılar. 15. yüzyıl ortalarına kadar Ceneviz tüccarları aracılık rollerinden önemli kazançlar elde ettiler.

15. yüzyıl ortalarından itibaren artık İslam dünyasını temsil ettiği belli olan Osmanlı Devleti ve bir Hıristiyan şehir devleti olarak İslam dünyasıyla ilişkilerini geliştiren Ceneviz arasında en sorunlu ama en kârlı iş metal yani silah ticaretiydi. Papalığın engellemelerine rağmen Ceneviz Anadolu'ya demir ve kurşun taşımaktaydı. Yasaklamalardan dolayı çok fazla kayda rastlanmamakla birlikte, kayıtların azlığı Anadolu'daki madenlerin işletildiğini ve metal sıkıntısı olmadığını düşündürmektedir. Anadolu'daki birçok bakır, kurşun ve demir madeninin varlığı da bu fikri desteklemektedir. Bayburt, Gümüşhane, Amasya'da gümüş yatakları; Sinop, Samsun ve Kastamonu'da bakır madenleri vardı. Öte yandan Cenevizlerin ticareti her zaman batıdan doğuya maden taşımak şeklinde olmamış, 14. yüzyıl boyunca Anadolu'daki madenlerin hâkimleriyle anlaşılacak gerek Anadolu'da, gerekse denizaşırı metal ticareti yapmıştır.

Cenevizlerin Ticaret Ustalıkları

1453'de İstanbul'un fethinden sonraki günler Ceneviz tüccarlarının İstanbul'u terk ettikleri biliniyor. Ancak Fatih, İstanbul'da ticaretinin gelişmesi için Ceneviz tüccarlarına ihtiyaç olduğunu biliyordu. Kısa süre içinde de Ceneviz tüccarları İstanbul'a dönüp ticaretlerine devam ettiler.

Genellikle, Cenevizlerin tarih sahnesinden çekilmesini İstanbul'un fethine bağlanmasına rağmen yazar Kate Fleet, Osmanlıların yükselişinin Cenevizleri etkilemiş olduğunu ancak varlıklarını sürdürememelerinin nedenin Ceneviz'e bağlı bazı iç sebepler olduğunu ifade etmektedir.

Osmanlı Devleti'nin, kurumlarını oluşturmaya başladığı kuruluş yüzyıllarında Ceneviz'in ticaretteki ustalığından oldukça istifade ettiği görülmektedir. Bu ilişkinin özellikle Akdeniz'de ticaretin önemli bir oranda gelişmesine katkı sağladığı açıktır. Temelde ticarete dayanan ilişkilerin muhtemelen henüz ortaya çıkarılmamış birçok yönü bulunmaktadır.

Kaynak: Ayraç kitap eleştiri dergisinin Mart 2010 tarihli 6. sayısında yayınlanmıştır.